

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajovsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 13. augusta 1856.

Tergovina s štajarskim vinom in pa štajarski vinorejci.

(Konec.)

Iz tega, kar je bilo sedaj povedano, se vidi, da imamo gotovo merilo za ceno vina. Naj si le vsak vinorejec omisli tisto vago, ktera se Bomeov areometer (Beaumé's Areometer) imenuje. Ko se je mošt že vsedel, naj se vtakne ta vaga va-nj in potem na meri pogleda, koliko stopinj (gradov) ima. Vinorejci naj se med seboj zastopijo, po čim se bo stopnja (grad) prodajala; potem naj vsak izmed njih število stopinj poševa (multiplicira) s ceno, ktera se je za eno stopnjo določila, in cena za vedro vina je gotova. Če, postavimo, se stopinja ali grad ceni po 40 krajc., in če kaže mošt, na priliko, le 6 stopinj, je vedro 6krat 40 krajcarjev vredno, to je, 4 gold.

Naši mošti vagajo sploh od 7 do 15 stopinj po Bome-u (Beaumé), tedaj se cena za vedro preminja od 4 gld. 10 kr. do 10 gld.

Pol grada naj se rajta, četert grada pa naj se ne jemlje v rajtengo. Moštov, ki nimajo saj 8 gradov, naj akcijska družba ne jemlje, ker iz tacega mošta vino ne bo kaj prida. Da so pa stopinje mošta resnično cenjene, naj bo skerb tistih komisarjev, ktere družbino vodstvo pošilja mošt kupovat; pozneje pa naj točár (Kellermeister) pozveduje z Geisslerjevim vaporimetrom (Geissler's Vaporimeter), koliko alkohola (vinskega cveta) je v vinu. To zvediti je za tega voljo potreba, ker je znano, da se po vrenji vina sladkor (cuker) premeni v vinski cvet, in da navadno iz dveh delov sladkora se napravi en del vinskega cveta.

Tudi po ti méri se zvé gotova vrednost vina; če, postavimo, en odstotek ali en grad vinskega cveta cenimo po goldinarji, je vedro vina vredno 5 gold., ako ima 5 odstotkov ali gradov vinskega cveta.

Po dosedanjih skušnjah je naj višji znesek vinskega cveta v štajarskih vinih 12 odstotkov (percentov), tedaj bi imela naj višja cena za vedro štajarskega vina 12 gld. biti, kerim se prišteje le še 42 krajc. za vsako leto in vsako vedro gospodarjevih stroškov.

Kdor natanko hoče vrednost svojega vina ceniti, se mora deržati tega, kar moštna vaga Bomeova in pa kar vaporimeter povesta. Ako se teh meril ne poslužuje, bo mnogokrat mislil, Bog vé kakošno vino da ima, in le za vodo, barvo in kislino bo včasih terjal drag kup. Tako pa gré dobro imé štajarskega vina pod zlo, da se ne more prodati memo estrajskega in ogerskega.

Družba za tergovino štajarskega vina želi domače vino po poštenih cenah deleč po svetu spraviti in mu privabiti mnogo kupca. Ker nima tacihi mož, da bi mogli tisuč in tisuč goldinarjev v napravo velike vinske kupčije vtakniti, je treba „združene moči“ v dosego tega.

Nekteri pa se bojé, da bo ta družba le nova nevarnost, le nova zguba za vinorejce. Kako se motijo! Naj pomislijo, da družba ta hoče le velik tergovce biti s štajarskim vinom, — da ta družba ima to biti za doljno Štajarsko, kar je v zgornjem Štajarji enaka naprava za železo, — naj pomislijo, da vino, dobro glešano v dobrih hramih, nič ne zgubi svoje vrednosti, marveč je še čedalje več vredno, — in da skušnje

vseh dežel in vseh časov učijo, da ne reja vina, ampak kupčija ž njim gospodarje bogati. —

To je važniši posnetek iz obširnejšega poduka, ki ga je v razjasnjenje dotičnih družbinih postav 18. dan p. m. razglasil odbor v imenu c. k. kmetijske družbe štajarske.

Od ovác kaj.

Kaj lepo je viditi tropo ovác pasti se po sterminah in ravninah, med skalovjem in pečovjem, med praprotjo in sme-rečjem. Res, kaj lepo! Pa še lepši je dobiček, ki ga ovce donajajo gospodarju, ako jih vé rediti in ako je kraj pripraven za ovčjorejo.

Namen teh verstic je: gospodarjem, kteri še vrednosti in cene ovče reje ne poznajo ali poznati nočejo, in bi jih v pripravnem kraju lahko špogali, ob kratkem popisati, kako hribovci kamniški ž njimi ravnajo, kteri večí del dnarja, ki ga imajo, iz živinoreje, sosebno iz ovče reje pridobivajo.

Kdor pa hoče viditi, kako lepo rejene in lepo ogleštane ovce iz planine pridejo, naj pride o sv. Jerneji v Kamnik na sejm in spoznal bo velik dobiček ovác. Tudi smém reči, da ga morebiti ni kraja na Krajskem, kjer bi se na leto toliko ovác poprodalo, kakor ravno v Kamniku.

Ker je poslednji občni zbor presl. c. k. kmetijske družbe Notrajncem v povzdigo ondašnjega kmetijstva med drugim tudi ovčjo rejo nasvetoval, me je še posebno mikalo, od tega kaj več povedati.

Ovca je priljudna, prav pohlevna in nedolžna stvarica božja, ona ne storí nič hudega, ne grize, ne berca, ne bôde; zato imajo že otroci v svoji nedolžnosti ovce, zlasti jagnjičke, sosebno radi, jih raji pasejo, kakor govejo živino ali koze. — Mladi ovčar vesel prepeva celega poldne pri svoji čedi in piska na bukovo peró, da je kaj. Kadar se več mlajših ovčarjev na paši snide, spusté ovce skupaj (vediti je, da so v teh krajih pašniki večidel razdeljeni; čast in hvala za to umnim gospodarjem!), jih zaženó v kakošno dolino, zakurijo ogenj in krompir pekó. Tako ravnanje pa gospodarjem ni všeč, ker ovce domú pridši precej z bljeketanjem naznanjajo, da so lačne, in dostikrat mora pastir namesti večerje potihoma na svisli spat iti. Stareji pastirji (stari oče alistic), kteri večidel govejo živino otrokom prepusté, so nar raji sami, in če se mladim, ki se iz roba v rob sklicujejo, namesti Ongavega Tončka oglasijo stari oče, precej vsi pobegnejo, in tudi tistega poldne ni zbirališča ne klicanja več.

Varh ovác je razun pastirja večkrat tudi ovčarski pès, kteri zmiraj pred ovci hodi, se jim nasproti useda, in če bi hotle iti čez mejo, jih zavrača. Tudi sem že vidil ovčarskega psa z orehovcem namešan tobak puhati in pred ovci sedeti!

Odrašeni pastirji med pašo ali roženkranc molijo ali kaj delajo; eni pletejo nogovice (ker v tem kraju nobena ženska ne zná plesti ali setkati, možki pa vsi), drugi žljice izrezujejo, ali gošo za laze posekujejo; mlajši praprot žanjejo ali nabirajo roževje za zimsko ovčjo klajo.

Ko pa v jeseni začnejo ovce za gobami letati, ali če ima kakošna „prižka ali „černca“ majhnega domá, mora pa pastir večkrat vse popustiti, coklje izzuti in v roke vzeti, da lagleje begúne doteče. Poredni pastirji ovce tudi s tem

krotijo, da jim eno prednjih nog na neko vižo zvežejo, da ne morejo letati, in to imenujejo „kolenčati“ (krummschlüssen). Če deži, se pastir pod smreko vstopi, in v ličnjatem plajšču zaviti proti domu gleda, vedno popraševaje, če smé „ugnati“ (v hlev djati).

Čez poldan pušajo ovce „na pustoti“ (to je, hlev iz štirih sten, da se skozi vidi). Ponoči pa to ni varno, ker se dostikrat kak keršen volk prikrade in tolstjejih odbere.

Če ovca kakošna bolezen napade, vé pastir — se vé da po svojem — sam pomagati *). Brinjevo olje na kruhu, stara mast s pelinom in česnom, mleko s strelnim prahom in več tacih zdravil je za vsako bolezen sploh v navadi, tako da sami ne vedó, ktero pomaga ali pa — nobeno. Če ima ovca tako imenovano „žabico“ (kadar se vleže in po tléh valja), pa ovčar „žabco ofna“, takole: prereže uho ali rep in potem s klincom rano tolče, da ji — kakor mislijo — huda kri odteče, in res! malokdaj ktera ovca za žabco pogine, ker je menda „žabca“ krotka in pohlevna bolezen, ki večkrat sama po sebi preide. Še eno drugo pomoč je neki star ovčar iz Luče svetoval in priporočal, namreč: če je bila ovca žabčina, jo je vzdignil za volno, potresel do dobrega in na tla spustil in — dobra je bila! Zlo se ujema to ozdravljanje z onim vertoglavnih ovác, katerim pastirji v nekterih krajih prav močno klofuto dajo, da bi jim mehur v glavi počil, v katerem je červ, ki dela ovce vertoglavne. Ne vé, kaj bi pastirji rekli, ako bi nje kdo tako ozdravljaj, kadar jih glava boli!

Ovčja reja ne potrebuje pri nas velikega truda. Samo, da se ovce na pašo ženó in jim saj nar manj enkrat na mesec zobanja dajé, za česar nar bolj stolčene lanene glavice rabijo.

Trave za pašo ne potrebujejo velike, ampak jedó rade, kodar že govedo skoraj nič ugrizniti nima. Ovca se stermin in gerdih potov po pašnikih tako navadi, da se ji čudno zdí, če mora po cestah in celó po lesénih tléh hoditi.

Sama, od trope ali čede odločena, se ovca kaj nerada pase; če včasih ktero za kakošno bolj nedeljo ali za sejm namenjeno za zelnikom ali po goricah pasejo, zmiraj uhaja in k svojim tovaršicam hiti.

Memogredé naj opomnim, da se mi ubogi jagnjički, ki jih mestjani otrokom za kratek čas kupujejo, jako smilijo, ker mlada živalica, ločena zgodaj od dojne matere, mora prav zoper svojo natoro živeti, jésti namreč kuhane jedila: kavo, rajž, celó mesó, z eno besedo: ovca, ki je za germovjem in skalovjem si živeža iskati namenjena, jé pri pogernjeni mizi! Nočem s temi besedami kratkega časa otrokom prikrajševati, ker to še ni tolikega grajanja vredno proti temu, kar se, žalibog! večkrat ob Ljubljani vidi, ko samopašni otroci mlade koštrunčike jezdarijo in sem ter tje vlačijo, da se jim same kosti vidijo, ker volna na tako slabi paši ne more rasti. Neka kuharica je zvečer dala jagnjetu fižola z jesihom in oljem! in zjutraj je — v veliko žalost otrokom — mertev na kanapetu ležal. Celi dan so ga otroci objemali in okoli njega jokali.

Za ovčjo zimsko klajo je nar bolje senó iz visokih gorá z cveticami namešano in lipovo, jesenovo, javorovo, hrastovo, v sili tudi bukovo listje. — Gnoj ovčji je posebno hvaljen za repo in krompir; pred nekaj leti so ga iz male planine v košéh nosili. — Razun dobrega mesa ovca še z lepo volno kmetovavcu velik dobiček donša. Dorasen brav je ima na leto okoli treh funtov. Kmet po pravici pravi: „če bolj zobanje nasolim, več volne od bravú dobim“. Strižejo jih pri nas 3krat v letu: enkrat spomladi o sv. Jurji, drugič o sv. Jerneji, kadar iz planine pridejo, in tretjič o sv. Martinu. Pri strižbi pokaže ovca svojo poterpežljivost, ker jo zvežejo s trakom, pa nič ne žugne. — V Luči, kjer ima en „paver“ (tako le gospodarja zovejo) po 100, tudi čez 200 ovác, delajo iz ovčjega mleka tudi dober sir, ki ga potem prodajajo.

*) Jako dragi so nam taki popisi, da zvémó vse, kako se po deželi to in uno ravná.

Pri nas sicer en gospodar nima po sto bravov, pa vendar vsak domač v vsaki hiši ima svojo ovco, večidel tudi po več.

Nar večji sovražnik ovác zraven močirne paše ali mokre letine je volk; jih pa tudi zjezen ali lačen pomeče, da je gerdó. Pripovedujejo, da je enkrat prišel volk k neki čedi, ko so ravno ovce čez prag v hlev skakale. Pastir vidši, da volk med ovčami v hlev sili, vzame hitro sekirico izza pasa, jo verže za volkom in mu jo k sreči v herbet zasadi.

Več let že ni bilo volka na naši planini viditi; letos pa so zopet enega ustrelili potem, ko je gerdavž nekaj koštrunov pometal.

Bl. Ššk.

Od krompirjevega prihoda na Krajsko.

Pripovedka krajska.

Ko je bila v letih 1777 in 1778 huda dragina in lakota na Krajskem, so se bili žganjci poslovili od Krajscev. Ko tedaj čez Ljubelj potujejo, jih sreča krompir, pa tako jame govoriti:

„Kam tako hitro?“

Žganjci: „Grémó preč! Krajci so preubožni za nas“.

Krompir na dalje: „Pojte z mano nazaj! Jez grém na Krajsko, bomo skupaj Krajncem opomogli, da lakote ne poginejo“.

Žganjci in krompir se sprijaznijo in že veliko let jedó Krajci žganjce, krompir in — krompirjeve žganjce. Bl. Ššk.

Starozgodovinske čertice

O legi in pomenu rimsko-slovenske postaje Pultavia.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Temu članku še pritaknem razlago nekterih slovenskih osebnih imen iz napisov rimskih kamenov na Koroškem najdenih.

Pervo je ime Sissia v napisu: J. Cassiu(s) (Se)cundus et SISSIA Adjutoris filia sibi et Cassiae Crispin. etc. ¹⁾ Ime Sissia je po božici Sisi. Sisa tudi Ciza je slovenska „Ceres mammosa“ — osebljena rodovitna zemlja; korenika je siso got. daddjan, säugen, althochdeutsch dutto, retiški tetta, nemški Zitze, cimriški didi, diden, „papilla“, baskidithia, tillia, ruski titika in sisek, ilirski cica, poljski cie, česki cec, cucati, cecati, cicati, sisati, ruski sosati, slov. sisati, zizati, cizati, cecek, zizek, cizek in sisek, „papilla“. K gotišk. daddjan gré še česk. dundati „lactere“, zato Dunda = Sisa, Ciza, serbski Dodola — imeni božice zemlje. Sisa, Ciza, Dunda ²⁾. Dodola so samo razne poznamljevanja ednoiste božice rodovitne zemlje „Cereris mammosae“.

Slovenski imeni ste dalje Caucavus in Svadunus v napisu kamena najdenega v Brezach (Friesach): Jucundo CAUCAVI Libertus et SVADVNI „Vitalis filius ³⁾. Kaukav pomeni Corvinus od kavka, „corvus“. Zavoljo oblike primeri: šepav, šegav ⁴⁾ itd. Svadun pa se izpeljevati ima iz svado, contendo, litigo, „svada“, „contentio“, „svadliv“, „contentiosus“, sansk. vâdh, „vexare, perturbare“, cimriški gwyth, „wrath, anger, indignation“, got. vods, althochd. vuti, woti, Wuth. Zastran oblike primeri metun, gizdun itd.

Imenitno ime za jezikoslovca je Ritumara v napisu kamena najdenega pri sv. Ivanu blizo Wolfsberga: M. Lon-

¹⁾ Ankershofen V. 568.

²⁾ Horvati Zagorci imenujejo tudi dôgo, pogo, trakačo (Regenbogen) dondo, „die saugende“, ker med Slovenci teh krajin še sedaj vera vlada, da se dogá (mavra) vode „nasisa“ in „na-se potegne“ za prihodni dež.

³⁾ A. Eichhorn „Beiträge“ II. 63.

⁴⁾ Svojo nekdanjo izpeljavo imena Caucavus z sansk. kakilas opozovljám.